بوی گل

یعنی

غزلہای جدید

از

شبلی النعمانی

باہتمام خاکسار رشید احمد

در مطبع احمدی علی گڑھ طبع شد ۱۹۰۸

اکتوبر سنہ ۱۹۰۸ء

پیک فرخنده قدم مژده سرا می آید
کز سفر یار سفر کردهٔ ما می آید

رفت از شهر بداں ساں که بہاراں ز چمن
آمد آں گونه که در باغ صبا می آید

گوییا یوسف گم گشته به کنعاں آمد
یا نگارِ یمنی سوئے سبا می آید

رفتنش گرچه بکام دل احباب نبود
چوں بیامد به مرادِ دل ما می آید

خوئے خوبش به ہماں لطف و صفا ہست که بود
ہم بداں قاعدهٔ مہر و وفا می آید

شیشه ہائے دلِ عشاق بچینید ز راه
که گزندش رسد ار در ته پا می آید

مژه زنید آب به خاک سر راہش کیں کار
شیوهٔ ہست که از دیدهٔ ما می آید

دیده و دل ہمه دکانِ تماشا چیند
کاں تماشا کدهٔ حسن و ادا می آید

ابرواں خنجر و گیسوی فرشته کمند
ترک شوخی ہست ز میدانِ وغا می آید

بوی جانی که مشامِ دل و جان تازه کند — بینوا یافت گران بندِ قبا می آید

هر کجا می گذرد عطرفشان می گذرد — هر نسیمی که از آن زلفِ دوتا می آید

آمد و از دلِ ما صبر و سکون می طلبد — شاه بنگر که به آیینِ گدا می آید

کار ز اندازه مبرا ست نگهِ شوق که او — روی ننهفته به آیینِ حیا می آید

ای دعای سحر از چرخ فرود آی کنون — کان که می جستمش استی او را بدعا می آید

شبلی غمزه آورد دل و دین به نثار
غیر ازین چیست که از دستِ گدا می آید

۱۴- اکتوبر سنه ۱۹۰۸ء

هرچه هست از لبِ گلفام خوش است — نه همین بوسه که دشنام خوش است

عشق را اوّل و آخر نبود — هم در آغاز و هم انجام خوش است

مدعی از هوسِ خام گذشت — گر به ما نیز نشد رام خوش است

باده را نیست خود از نقل گزیر — بوسه از پس دشنام خوش است

مے نیرزد به جوی مسندِ جم — وین حکایت ز لبِ جام خوش است

هر دمی بندهٔ خویشم میخوان — که مرا نیز همین نام خوش است

بوسه بے طلبش نیز نکوست — گرچه این شیوه به ابرام خوش است

نتوان پرده به خورشید کشید — روی او جلوه گهِ عام خوش است

بگذراز بادہ بہ پیری شبلی
زانکہ ہر کار بہ ہنگام خوش است

۱۵- اکتوبر ۱۹۰۸ء

لکھنؤ

آں شوخ لب کہ پایۂ حسنش بلند بود — ہر شیوہ اش بلائی دلِ دردمند بود
در شوق، پاس گرمی نازش بجا نماند — با آں کہ کار با صنمی خود پسند بود
سنجیدہ ایم فتنۂ محشر بہ قامتش — یک نیزہ قد فتنہ طرازش بلند بود
ہر گز حدیثِ شوق بہ پایاں نیامدہ است — یارب کدام جا سر ایں رشتہ بند بود
می بینم ایں کہ قیمتِ دل تا کجا کشد — پرسد زمن کہ نرخ متاعِ تو چند بود
تو یک نگاہ ناز زیاں کردی و مرا — سرمایۂ کہ بود دلِ مستمند بود

شبلی زہجر اوست کہ ذوقِ سخن نماند
شکر فشانیِ ہمہ زان نوشخند بود

۱۶- اکتوبر ۱۹۰۸ء

نسیم صبح بیا۔ راحتے بہ جاں برساں — پیام بندہ بہ آں خاکِ آستاں برساں
متاعِ جاں دہم ار پاے مزد (اجرت) می خواہی — وگرنہ لطف بفرماے و رائگاں برساں

وفور شوق شکیبائی نمی تواند شد — روا مدار درنگ و همین زمان برسان

حدیث شوق نه چندان که در بیان گنجد — اگر نه جمله توان آنچه می توان برسان

تصرفی مکن از پیش خود درو چیزی — چنان که با تو بگویم تو هم چنان برسان

به آستانهٔ او سر نه و ز روی ادب — درود گوی و دعایم زمان زمان برسان

بگو که بر طبق وعده های پی در پی — بیا وگرنه تب من به آسمان برسان

سلامِ شوق و تمنا ز بندهٔ نعمانی
به ساکنانِ در او یگان یگان برسان

۱۷- اکتوبر سنه ۱۹۰۸ع

دل و دین باختم زین پیش و اکنون جان فدا کردم — محبت را همین یک وام بر من بود ادا کردم

تماشا داشت آن هنگامه خیزیهای ایامم — دریغ از زود کاریها که مکتوبِ تو وا کردم

جهانِ خام پختن های یاران عالمی دارد — غلط کردم که آن بی مهر را درد آشنا کردم

متاعی گر بدست آسان فتد، قدری نمی دارد — به او دل را سپردن خواستم اوّل بها[1] کردم

شب وصلی و شغلی اینچنین، صدره نصیبم باد — که تو بندِ قبا را عقده بربستی و وا کردم

نیم در بند پاسخ، اول کارست میدانی — به این شادم که آن بت را به پیغام آشنا کردم

دلِ افسرده را آئینِ عشق آموختم شبلی — مسی میداشتم با خویش زرش کیمیا کردم

[1] بها کردن مول کرنا-۱۲

۱۷- اکتوبر ۱۹۰۸ء

زجاں گذشتم و یارم بہ بر نمے آید
کہ نیست زورم و آں بت بہ زر نمی آید

اگرچہ پایہ بلند ست پارسائی را
ولے ز فتنۂ چشم تو بر نمی آید

ز بسکہ از ہمہ سو در کشاکش افتاد ست
خدنگِ ناز ز دل تا جگر نمی آید

فراقِ ہجر و یار خوشے بود کہ در
پس از گذشتنِ شب ہم سحر نمی آید

دل ار بدست تو افتاد نثار خوباں کن
کہ ایں متاع بکارِ دگر نمی آید

بہ جاں سپردنِ من دیر اگر بود ایں ست
کہ یار زود و تر از زود تر نمی آید

جدا ز دوست شبِ ماہتاب آنچنانم
کہ کارِ عارضِ او از قمر نمی آید

چناں بہ حلقۂ آغوشم آں نگار آمد
کہ مہ بہ ہالہ ازیں خوب تر نمی آید

بہ خوارئے کہ ز کوئے تو رفت لغانی
گماں برم کہ ازیں پس دگر نمی آید

۱۸- اکتوبر ۱۹۰۸ء

بہ حالِ خستہ اش رحمی تواں کرد
کہ مرگم عشق را بے خانماں کرد

رہ و آئینِ تقوی نیز بد نیست
اگر کارے نباشد مے تواں کرد

نصیبِ عاشق از رویش ہمیں بود
کہ جائے بوسہ را ایک نشاں کرد

بہ رندی نامِ نیکوزاں برآورد
کہ دل را ہرچہ من گفتم ہماں کرد

بہ وقتِ جاں سپردن گفت زاہد
نکردم عشق، اما مے تواں کرد

دل از خوباں گرفتی خوب کردی
ولیکن ذوق و عرفاں را زیاں کرد

محبت پایہ بالا برد، دل را
زمینے را ربود و آسماں کرد

بہ بوسہ دل نوازی کردی اما
ازیں ہم خوب تر کارے تواں کرد

چو تنہا با حریفاں بر نیامد
حیا را خواند و بر خود پاسباں کرد

نہفت از دیدۂ اہلِ نظر، ہم
جمالے ایں چنیں را رائگاں کرد

اگر سرگشتگی بختم ایں است
زمیں را می تواند آسماں کرد

مرا از پیرِ گردوں شکوہ نیست
کہ با من ہرچہ کرد، آں نوجواں کرد

بہم چوں خواست با او شرحِ الفت
نگہ را نیز با خود ہم زباں کرد

بگو با ساقیے، کاموزشِ فن
تمامی باید از چشمِ فلاں کرد

مرا از عشق خود، خود میکند منع
چنانش چرخ بر من مہرباں کرد

بہ یاراں ہمنی تیرِ قضا را
نگاہِ شوخ او خاطر نشاں کرد

جنوں یا رندی و شاہد پرستی
یکے زیں کارہا آخر تواں کرد

ہماں کرد از سخن در ہند شبلی
کہ صائب در سوادِ اصفہاں کرد

۲۰- اکتوبر ۱۹۰۸ء

من اگر پیروی شیوۂ مستاں کردم — کسب ایں فن ہمہ زاں نرگسِ فتاں کردم

کارِ مستوری (پارسائی) و شاہد طلبی ہر دو خوش است — شکر ایزد کہ ہم ایں کردم و ہم آں کردم

نگہ گرم در آخر ہمہ پیدا بہ تو گفت — آں ہمہ راز کہ عمرے ز تو پنہاں کردم

بامی و بادہ، بہ پیرانہ سرم کار افتاد — آہ ازاں تقوی سی سالہ کہ نقصاں کردم

بوسہ بے ادبم با تو بہ مستی کردہ ست — شیوہ ہائے کہ ہم از لعل تو پنہاں کردم

چشم لطف از تو بہ اندازۂ آں می دارم — کہ من از نامِ نکو بہر تو نقصاں کردم

زاں بہ سر مستی و رندی شدم آوازہ (مشہور) کہ من — انچہ آں نرگسِ می خوارہ بگفت آں کردم

جاں سپردم بہ فراق تو و از غم رستم — مشکلے بود کہ بر خویشتن آساں کردم

در جنوں نیز ز اندازہ و آئیں نشدم — زلف آں ساں کہ بفرمود ہماں ساں کردم

ہر غبارے کہ ز کوئے تو بخیزد، گوید — سرمہ در رہ گذر باد پریشاں کردم

شبلی ایں فن نہ بہ ایں شیوہ و آئیں بودہ است
پیش ازیں کالبدے بود کہ من جاں کردم

۲۱- اکتوبر ۱۹۰۸ء

حکایت من و او گرچہ راز پنہاں بود — بسے نماند کہ ایں حرف داستاں گردد

ز تپش عشق ہنوز ار نبری ذوقی
بباش تا قدرے آشنای جاں گردد

بلند پایگی خاک کشتگاں این است
کہ با نسیم رہِ دوست ہم عناں گردد

بہ پیش غیر بہ دشنامم امتیاز مدہ
روا مدار کہ خود سود من زیاں گردد

اگرچہ زخم دلم روئے در بہی آورد
ز خندۂ نمکین باز ہمچناں گردد

ز بسکہ نام تو از ذوق بر لبم گذرد
عجب مباش اگر غیر بدگماں گردد

اگر بہ وصل تو گستاخ چشیم این است
متاعِ بوسہ بترسم کہ رائگاں گردد

بہ این صفت لب و لب می‌گزد عاشق
حدیث وصف تو ذوقے کہ در دہاں گردد

بہانہ گوہر فطرت کہ نام او شبلی است
چناں مکن کہ ز دستِ تو رائگاں گردد

۲۲ - اکتوبر ۱۹۰۸ء

چشمش بہ سوئے ناگہ ناتمام کرد
ساقی بہ جام ریخت، می نارسیدہ را

ذوق نظر بہ لذتِ کاوش نمی رسد
داغم ازیں کہ دل نتواں کرد دیدہ را

صد بار در حریم چمن پیش روئے تو
گلچیں بہ خاک ریخت گل تازہ چیدہ را

ہنگامہ خرام تو شوریدہ وقت کرد
آں کشتگانِ مرگ بہ خاک آرمیدہ را

شیرینی لبش بہ شکر غوطہ می دہد
دشنام ہائے تلخ مکرر شنیدہ را

آہ، از کرشمۂ تو کہ تعلیمِ ناز داد
آں چشم ہائے مست بہ خواب آرمیدہ را

شبلی اگر حریف و نظر باز بودہ است
عیبش مکن کہ در نتواں بست پدر را

۲۲- اکتوبر ۱۹۰۸ء

روزگارے ست کہ فرزانہ و دانا بودم	حالیا مصلحت آں است کہ ناداں باشم
عشق ہرچند بہ وصلت تو بہ ہیچم بفروخت	قیمتم کم مکن ازیں بیش کہ ارزاں باشم
خونِ دل میخورم از حسرتِ نا کردہ گنہ	آں شدہ لے دوست کہ از کردہ پشیماں باشم
بہ شکر خندۂ لطفِ تو تسلی نشوم	من کہ خو کردۂ آں غمزۂ پنہاں باشم
ہندوئے زلفِ تو چوں کفر فروشی بکند	ننگِ من باشد اگر زاں کہ مسلماں باشم

۲۳- اکتوبر ۱۹۰۸ء

من نہ از اربابِ تقویٰ بودہ ام	با مئی و نئے بودہ ام تا بودہ ام
از جمالش ہم نہ بُردم بہرۂ	آں قدر محوِ تماشا بودہ ام
ہیچ از صبر و سکوں، با من نبود	در فراقِ دوست تنہا بودہ ام
قیس ز آئینِ جنوں بیگانہ بود	روزگارے ہم بہ صحرا بودہ ام
ترکِ دانش کردم و ناداں شدم	ایں دلیلِ آں کہ دانا بودہ ام
با خیالش بس کہ بودم ہمنشیں	گوئیا با دوست ہرجا بودہ ام

بوسه‌ها می بردم از روی ولبش — در شب وصلش به یغما بوده‌ام

وام وصل او ادا ناگشته ماند — گرچه عمری در تقاضا بوده‌ام

هم ز فیض شبلی نعمانی است
این که در هر شیوه یکتا بوده‌ام

۲۳ - اکتوبر سنه ۱۹۰۸ء

این چنین گردن دعوی نه فرازد چه کند — لیلی گر همه به خویش ننازد چه کند

غیر ازین هیچ متاعی نبود عاشق را — در قمار تو دل ار نیز نه بازد چه کند

عاشق از بسکه پیش تو ز تو محروم است — دست اگر سوی تو گستاخ نیازد چه کند

بسکه دردم از اندازهٔ درمان بگذشت — چاره گر با من بیچاره چه سازد چه کند

شبلی دل زده در وادی غم دیر رسید
گرم اگر در ره عشق تو نه تازد چه کند

۲۴ - اکتوبر سنه ۱۹۰۸ء

آن شوخ را به من سر آن پرس و جو نماند — یعنی گل مراد مرا رنگ و بو نماند

دل در ادای طاعت حق حیله جو شده — عذرم بنه که باده به قدر وضو نماند

افسون طرازی نگه ناز را ببین — چیزی به من نه گفت و مرا گفتگو نماند

بنگر به پست فطرتی صوفیان دهر
چیزی نیافتند و سر جستجو نماند

هر چند آن نوازش ظاهر همان بجاست
پیداست این که آن روش پیچ و خم نماند

در دور چشم باده گسار تو میفروش
خون میخورد که میکده را آبرو نماند

شبلی هر آنچه داشت به دل بر زبان فگند
گویا که کار با صنم تندخو نماند

۲۴- اکتوبر سنه ۱۹۰۸ ع

دل نثار غمزهٔ غماز می بایست کرد
آنچه آخر کردم از آغاز می بایست کرد

کار عشق خوبرویان نازک شیوه است
گرچه صد ره کردی ای دل باز می بایست کرد

در بد مستان اگر زاهد زبان بگشوده بود
هم دهان شیشهٔ می باز می بایست کرد

خودپرستی ها ترا ای دل به عشق آواره ساخت
پرخطر کاری است با ما راز می بایست کرد

بار غم ای قیس تنها می کشی از ابلهی
در چنین کاری مرا انباز می بایست کرد

شیوهٔ دل بردن آسان نیست با چشمش بگوی
پیروی غمزهٔ غماز می بایست کرد

دل تمنا کرد از یک بوسه و خالش نشست
من بر آنم کین هوالش باز می بایست کرد

دل که زنگ آلود دانش شد سزای عشق نیست
اول این آئینه را پرداز می بایست کرد

عمر آخر گشت و در اندیشه ام کین کار را
هم به عنوان دگر آغاز می بایست کرد

گر سپاه حسن را فرمان خون کردی دهی
ابتدا از آن غمزهٔ غماز می بایست کرد

گر خداوندی ہوس داری در اقلیمِ سخن	بندگیِ حافظِ شیراز می بایست کرد

ما بہ این قدر از تو راضی نیستیم اندر سخن
شبلیا سحر ست این اعجاز می بایست کرد

۲۵- اکتوبر ۱۹۰۸ء

شاہدانِ باغ در ہجرِ تو زار افتادہ اند	این قیاس از نرگسِ بیمار می بایست کرد
شرطِ ہمت نیست تنہا بادہ و ساغر زدن	محتسب را نیز با خود یار می بایست کرد
ناتمامی ہائے سحرِ سامری دانی چیست؟	کسبِ این فن از نگاہِ یار می بایست کرد
از غلط فہمی بہ یوسف در تماشاگاہِ حسن	انتظارِ گرمیِ بازار می بایست کرد
شیوہ ہائے دلبری را خوب می داند دلی	آنچہ با ما کرد، با اغیار می بایست کرد
با بداں ہم چشم لطفے ای چمن پیرای صنع	آنچہ با گل کردہ، با خار می بایست کرد
ہر کسے چوں شیخ میدانِ یار مرد نیست	اندریں فن رحمتِ بسیار می بایست کرد
جام مے یا بوسۂ لعلِ شراب آلودہ	زیں دو کارِ دلنشیں یک کار می بایست کرد
منبر و محراب، درسِ عشق را شائستہ نیست	شرحِ اسرارِ نہاں بر دار می بایست کرد
نامہ و قاصد حریفِ آں بتِ خود کام نیست	خود ترا ای جذبِ دل این کار می بایست کرد
بوسہ تنہا نشکند خمیازۂ ذوقِ مرا	تلخیِ دشنام ہم در کار می بایست کرد
گرچہ شبلی در جہاں جز عاشقے کاری نکرد	من برآنم کیں چنیں صد کار می بایست کرد

۲۵ - اکتوبر سنہ ۱۹۰۸ء

هر ذرّهٔ سرشتِ غبارم همان بجاست — گویا نسیمِ دوست به خاکم گذر نکرد

بنگر رواجِ شیوهٔ بیگانگی که دل — در کوی یار رفت و مرا هم خبر نکرد

دشمن به حالِ شبلیِ دل خسته خوں گریست

واں دوست بیں که خود مژه نیز تر نکرد

۲۶ - اکتوبر سنہ ۱۹۰۸ء

بارها گفته ام و حاجتِ تکرار نماند — که مرا جز به می و باده سر و کار نماند

چشمِ مستِ تو چناں باده کشی داد رواج — که مرا نیز دریں مسئله انکار نماند

آنقدر محوِ تماشائے جمالش بودم — که نگه را خبر از لذتِ دیدار نماند

شورِ حسنِ تو چناں بزمِ چمن برهم زد — نالهٔ بلبلِ شوریده به هنجار نماند

کار آں نرگسِ مستانه بود ایں که به من — نگهے کرد که با هیچ کسم کار نماند

یا جگر کاویِ آں نشترِ مژگاں کم شد — یا که خود زخمِ مرا لذتِ آزار نماند

فتنهٔ حسنِ تو از بسکه جهاں برهم زد — در میاں تفرقهٔ سبحه و زنّار نماند

رسمِ خودکامیِ خلق از تو چناں عام شده است — که دریں عهد کسے را به کسے کار نماند

گرچه شبلی به من آں لطفِ عیانش بجاست — التفاتے که نهاں بود ز اغیار نماند

۲۷ - اکتوبر ۱۹۰۸ء

بسکہ رنجوریِ این خستہ ز تیمار گذشت — عیسیِ اختر ز علاجِ دلِ بیمار گذشت

بسکہ از مستیِ چشمِ تو جہاں شد سرمست — محتسب بے خبر از خانۂ خمار گذشت

شیوۂ نالہ بداں پایہ رساندم کہ کنوں — کار از حوصلۂ مرغِ گرفتار گذشت

حسنِ جاں پرورِ او روز بروز افزوں بود — تا بہ جائے کہ از اندازۂ گفتار گذشت

نہ ہمیں دل کہ ہم از خویش نہاں داشتہ ام — ماجرائے کہ میانِ من و آں یار گذشت

بے سبب نیست کہ یوسف ز بہا[۱] افتادہ ست — دلبرِ شوخِ من از خانہ بہ بازار گذشت

آہ جاں سوز کہ در سینہ ام آرام گرفت — این ہماں است کہ از گنبدِ دوّار گذشت

داد ازیں پیریِ بے صرفہ کہ ناخواندہ رسید — آہ ازاں عہدِ جوانی کہ بہ ناچار گذشت

بسکہ سودا زدۂ رندیِ روز افزونم
شبلیا مستیِ امسالِ من از پار گذشت

۲۷ - اکتوبر ۱۹۰۸ء

مرا کہ در رہِ عشقِ تو اولیں گام است — امید بوسہ اگر ہست ہم بہ پیغام است

ۭ۱۔ از بہا افتادن، نرخ کا گھٹ جانا۔

۲۷- اکتوبر سنہ ۱۹۰۸ع

شیخم شریک بادہ و ساغر نگشتہ است ‌‌ ‌ ‌ یعنی کہ از طریق ریا برگشتہ است

واعظم ازیں کہ رندی و سرمستیم ہنوز ‌ ‌ ‌ ‌ بالقوی گذشتہ برابر نگشتہ است

ذوق حدیث عشق توان گفت بیں سخن ‌ ‌ ‌ ‌ صد بار گفتہ ایم و مکرر نگشتہ است

آلودگی بہ دامن پاکاں نمی رسد ‌ ‌ ‌ ‌ گوہر در آب بود ولی تر نگشتہ است

یک کس نبودہ است کہ بر من دلش نسوخت ‌ ‌ ‌ ‌ وان شوخ دیدہ را مژہ تر نگشتہ است

شبلی طمع مدار کہ از عشق وا شوم
زیں راہ ہر کہ رفت دگر بر نگشتہ است

۲۸- اکتوبر سنہ ۱۹۰۸ع

با ما بہ ہر معاملہ بدگماں نبود ‌ ‌ ‌ ‌ خوش بود آں کہ راز محبت عیاں نبود

از لذت ادائے ستم می‌توان شناخت ‌ ‌ ‌ ‌ کیں جور از تو بود و از آسماں نبود

می گوئیدم کہ دل بہ کسے دادہ نگر ‌ ‌ ‌ ‌ ما را بہ نکتہ دانی او ایں گماں نبود

حاجت بہ چارہ سازی دشمن نبردہ ایم ‌ ‌ ‌ ‌ با آں کہ دوست نیز بہ ما مہرباں نبود

با ما بہ صلح ساز و لیکن نہ ہمچو دوش ‌ ‌ ‌ ‌ کز تیرہائے غمزہ یکے در کماں نبود

جانے بہ بوسہ باختہ و سود کردہ ایم ‌ ‌ ‌ ‌ ور بیش می کشید بہا ہم گراں نبود

این شیوۂ زین و سلسلہ بیرون نمیرود
جور از تو بودہ است گر از آسمان نبود

صد حرف راز بود نہان در نگاہ من
شادم کہ کار با صنمی نکتہ دان نبود

یک رہ نسیم دوست نیاورد بوی دوست
گویا بہ سوی ما رہ این کاروان نبود

از شرم یار پرس کہ در خلوت وصال
با بودہ ایم و یار و کسے در میان نبود

صد بار از سحاب گہر[۱] برد چشم من
باآن کہ در سخن[۲] گریہ ہنوزش روان نبود

در بزم عام نیز بہ الطاف داشتیم لیک
زان شیوہ ہائے خاص یکی در میان نبود

در حیرتم کہ پاکی گفتارش از کجاست
شبلی اگر ز مردم ہندوستان نبود

۲۹-نومبر ۱۹۰۸ء

خواہید اگر کہ عیش و نشاط افزون کنید
دیوانہ ایست عقل ز شہرش برون کنید

عمری ست این کہ عاقل و فرزانہ بودہ اید
ہم بد نباشد ار دو سہ ماہی جنون کنید

دور از وصال دوست نشاط حرام باد
در جام بادہ گر نبود اشک خون کنید

من نیز ہمچو شیخ دم از زاہدی زنم
اول مرا بہ بادہ دمے آزمون کنید

کار از برون گذشت مے پیمان عشق را
گر کردنی ست چارہ ز درون کنید

زاہد بسے دویدہ بجای نبردہ راہ
باری بسوی میکدہ اش رہنمون کنید

[۱] گہر بردن ، چپ پیستی لیجانا-۱۲ [۲] در سخن رواں بودن ، سبق کا خوب یاد ہونا-۱۲

مستی ہمیں نتواند ز جائے برد
مارا بہ لشکر نگہے آزمون کنید

فرصت ز دست میرود ار دو پہر بیش
گر گردن است چارہ شبلی کنون کنید

تیمار خستگان غم الفت نمیتوان
من خود بہ حیرتم چہ بگویم کہ چون کنید

۲۹ - اکتوبر سنہ ۱۹۰۸ء

گرچہ از دل طمع بود کہ شکیبا نشود
لیک چون شد نتوان گفت کہ رسوا نشود

سوز غم ہست گزندی کہ بہ افسون نرود
درد عشق ست بلاے کہ ز سر وا نشود

گر عنانِ نگہ شوق بہ دستم بودے
سہل می بود کہ عشقم بہ تو پیدا نشود

شاہدِ شوخ کسے را نشود در فرمان
ور شود نیز بہ لطف و بہ سدا نشود

شبلیا مصلحت آن ست کہ سازی با ہجر
گرچہ این زہر بہ کام تو گوارا نشود

۳۰ - اکتوبر سنہ ۱۹۰۸ء

در کوی کہ ز چہرہ من می شناختند
سوز عیان نگشتہ و عشق نبودہ را

لطفے نہ کردہ و گران بار منتیم
ما از تو مے خریم متاع نبودہ را

از بسکہ خوش محاورہ افتاد چشم او
کردیم فہم از دو سخن ناشنودہ را

لطفش نه عیب پیش ز آلوده است و بس
گویا غرض نداشت دل نو ربوده را

دل را ز غمزهٔ یار گرفتن طمع مدار
نتوان ز دزد خواستن متاع ربوده را

در قتل عاشقان چه قدر خیره گشته است
تا آزمود بازوی نا آزموده را

از بس گنه پسندی من کاتب عمل
ور نامه ام فزود گناه نبوده را

سفلی ز جهل بود که در شیوه های عشق
با آزموده ایم دل آزموده را

۳۱- اکتوبر ۱۹۰۸ء

یک سر صد گونه سودای نهانی داشتم
یاد آں روزی که من با خود جهانی داشتم

یاد آں روزی که دور از ماجراهای جهان
ماجرائی با نگار نکته دانی داشتم

یاد آں روزی که پنهان از حریف بدگمان
آشتی های نهان با پاسبانی داشتم

یاد آں روزی که دست افشان گذشتم از حرم
از غرور آں که من هم آستانی داشتم

خود تو دانی با جهانم تا چه خواهد بود کار
من که در آغوش خود جان جهانی داشتم

هیچ باک از گردش گردون گردانم نبود
کز زمین کوچهٔ او آسمانی داشتم

یاد آں روزی که از ناکرده کاری های خویش
هم به او می گفتم از وی در نهانی داشتم

گرچه حرفی سخن نیارستم به گستاخ گفت
از نگاه شوق با او داستانی داشتم

یاد آں روزی که من از ساده لوحی های خود
با عدو می گفتم اسرار از نهانی داشتم

شبلیا آں جلوہ نیرنگہائے بمبئی
بود تا وقتے کہ من خواب گرانے داشتم

۳۱- اکتوبر ۱۹۰۸ء

نہ ہمیں عاشق از جہاں برخاست — کہ ہم از نام و ہم نشاں برخاست
آسماں و زمیں نانشست — واں جفا جو بہ امتحاں برخاست
پیرہن جوئے از وئے کردند — زاہد از کوچۂ مغاں برخاست
سر بسر بر چشم من آرید — گروے از کوچۂ فلاں برخاست
غم او بس کہ پائے کرد دراز — صبر بیچارہ از میاں برخاست
در فراق تو جملہ رنجورند — نرگس از باغ ناتواں برخاست

شبلی خستہ دل مگر جاں داد
شورے از کوچۂ فلاں برخاست

۱- نومبر ۱۹۰۸ء

از بسکہ طفل بودہ و کار آشنا نبود — جورے کہ کردہ است بطور جفا نبود
دل را بہ ایں فریب تسلی دہم کہ با — ما از آں نساخت کہ زود آشنا نبود
آں بزم ناز بسکہ زبیگانہ پر شدہ است — دیدم کہ جائے یک نگہ آشنا نبود

هر گل متاع خویش بصد ناز میفروخت — گویا به باغ بند قبای تو وا نبود

محروم مانده ایم بهستن ز شبنم لطف — وین شکوه از تو بود ز باد صبا نبود

ننگفت اگر دل از همه بیگانه گشته هست — با ما که بود نیست به با آشنا نبود

زاهد به وسعت حرم کعبه ناز داشت — وان جا به قدر یک صنمی نیز جا نبود

از بسکه جاده های غلط شاه راه گشت — بی راهه رفتیم ز طریق خطا نبود

دانم که شبلی از می وصل بی نصیب ماند
با آن که این عزیز ز اهل ریا نبود

۱- نومبر سنه ۱۹۰۸ ع

انچه خوشتر ز انگبین باشد — بوسه لعل شکرین باشد

به دو حرفی نه کرده یادم — راه و رسم وفا نه این باشد

بر لب او نشان بوسه بود — همچو نقشی که بر نگین باشد

می نرنجم اگر وفا نه کند — یار زود آشنا چنین باشد

دوست اگر مهربان بود چه غم است — آسمانم اگر بکین باشد

دل ز هر کس که برد باز نه داد — شیوه دلبری همین باشد

این عجب نیست گر حزین باشم — هر که عاشق بود حزین باشد

زاهد و رند هر دو در کار اند — شبلی آن بوده است و این باشد

۲۳ - نومبر سنہ ۱۹۰۸ء

بھوپال

تیغش ز حالِ خستہ دلاں تا خبر گرفت
بارِ سرے کہ بر تنِ ما بود برگرفت

مستور و رند ہر دو دم از عشق می زنند
آہ ایں چہ آتشیست کہ خشک و تر گرفت

ہرچند نامہ‌ام ہمہ با لُست پارہ کرد
یکبار می تواں کفِ نامہ بر گرفت

ترسم کہ فتنہ‌ہا گراند رجہاں فتد
کاں نوبہارِ ناز ز رُخ پردہ برگرفت

تخمِ امیدِ ما بہ زمیں ماند و عیب را
نخلِ ہوس شگوفہ فشاند و ثمر گرفت

عاشق ندیدہ ایم بہ نوعے کہ آں فتاد
گستاخ و خیرہ آمد و تنگش بہ بر گرفت

شیرینی بہ لذتِ دشنامِ او نبود
گویا ز نوشِ لعلِ لبش در شکر گرفت

غافل بہ خوابِ نازِ تو خفتی و بوسہ‌ام
کامِ خود از دہان و لبانِ تو برگرفت

زاہد ز راہِ عشق بہ جاے نمی رسید
معذور باش دار پےکارِ دگر گرفت

ابرِ بہار اینہمہ گوہرفشاں نہ بود
گویا کہ درس گریہ ز مژگانِ تر گرفت

خود یک شبانہ راہ ز بالیں رسیدہ است
باآں کہ شمعِ راہِ فنا پیشتر گرفت

لعلے چنیں کہ لب نتواں واشت باز و
روی چناں کہ رو نتواں باز بر گرفت

باآں لطافتے کہ شکر خندۂ تو داشت
بارِ غمے کہ بر دلِ ما بود برگرفت

واعظ تو نیز گرچہ کہ گمراہ بودہ
گمرہ ترا ز تو آں کہ ترا راہ برگرفت

آمد بهار و روی زمین لاله زار گشت — یا بود آتشی که به هر گوشه در گرفت

بر تختگاهِ شاخ چو خسرو نشست گل — مرغ آن نوای باربدی از سر گرفت

شبلی فسانهٔ غم الفت تمام گفت ،
مجنون تمام کرده او را ز سر گرفت ،

۳- نومبر ۱۹۰۸ء

این ز بازی فلک کج نهاد نیست — در وصل نیز عاشق غمدیده شاد نیست

دریافتیم مستیِ ذوق وصال را — این نشئه هم ز حوصلهٔ ما زیاد نیست

هر لحظه چشم مست تو بنیاد می کند — آن شیوه ها که خود نگهت را به یاد نیست

فارغ ولی به بهرهٔ هر کس نمی رسد — تاجی است این که دست ز کیقباد نیست

سازد همین که بگذرم از دشمنی عبث — این نیز شیوهٔ ستم است داد نیست

اکنون چه گویمت که بهای دلم چه بود — تو خود فرامشی و مرا نیز یاد نیست

مجنون که در گزیدنِ لیلی غلط نکرد — در درسگاهِ عشق هنوزش سواد نیست

ایمانِ ما اگر چه به تقلید بوده است — طعنم مزن که کفر تو هم اجتهاد نیست

در قتل ما به تیغ سنانت چه حاجت است — گویا ترا به غمزهٔ خود اعتماد نیست

می داند اینقدر که ز جان نیستیم دریغ — هر چند در وفا به منش اعتماد نیست

شبلی اگر ز اهل صفا نیست گو مباش — این بس که آشنای نفاق و عناد نیست

۴ - نومبر ۱۹۰۸ء

دلبراں جور لوزند و جفا نیز کنند
وین چه افسانه نباشد که وفا نیز کنند

فالِ وصل ار چه بگیرند ز آغوش رقیب
این شگون از گرہ بند قبا نیز کنند

حرف انکار ز خوباں همه از دل نبود
که گر این کار به آئینِ حیا نیز کنند

اینکه گویند بتاں را کرمے نیز بود
باورم هست بشرطیکه بما نیز کنند

گاه گاهے به من خسته بیدل ار و
التفاتے که به احوال گدا نیز کنند

شبلیا نابلد کوچه عشقیم و لے
دوستاں تهمت این شیوه بما نیز کنند

۵ - نومبر ۱۹۰۸ء

پیرانه سر هوائے مے و جام کرده ایم
ما ابتدائے کار ز انجام کرده ایم

شامِ فراق را به سحر چوں تواں رساند
عمری گذشت تا سحرے شام کرده ایم

ما هرچه گفته ایم به ناچار گفته ایم
ما هرچه کرده ایم به ناکام کرده ایم

خواهیم ترک شاهد و مے وز برائے ایں
از زاهدِ فسرده دلے وام کرده ایم

زهدِ درازِ ما به امیدِ بهشت بود
این کار پخته از طمعِ خام کرده ایم

ایفائے وعده ساز که ما هم وفا کنیم
آں وعده ها که با دلِ ناکام کرده ایم

کار ار بہ جہد و جہد بود خوب تر بود
ما نیز کار بوسہ بہ ابرام کردہ ایم

۲۳ اکتوبر ۱۹۰۸ء

این نمی دانم کہ گبرم یا مسلمان نیستم
اینقدر دانم کہ زاہد آنچہ ہست آں نیستم

آسمان طرفی نہ خواہد بست از سودای من
زاں کہ او در طلب من این پایہ ارزان نیستم

پایہ کفر ار چہ چندِ چون منی نبود ولے
من بہ این شادم کہ آخر ہم مسلمان نیستم

لعل جان بخش تو ام گر چارہ فرما می کند
من ازین خوی برون آیم کہ درمان نیستم

گر چہ خود دانم کہ چندان عاقل و دانا نیم
باز ہم چون ناصح بے مایہ نادان نیستم

ہندوی زلفش چہ او من ہم چنین من
اندکے ہم کافرم چندان مسلمان نیستم

فرصتم بادا کہ با مستی و رندی خو کنم
چون رہ و رسم ریا را مرد میدان نیستم

شاعری از من مجو و راز سوادِ بمبئی
حالیا شبلی شدم رندِ غزل خوان نیستم

؎ این غزل خلاف ترتیب نوشتہ شد، وذلك لان المقطع كان يناسب الخاتمة ۱۲